

טיפול בשלג וקרח בשבת

נשאלתי איזה טיפולים יכולים לעשות כשירד שלג או קרח בשבת שלא יכשלו בהליכתם לבית הכנסת. ואין צריך לומר שצריך לעשות כל מה שאפשר קודם כניסת השבת, וכל הדיון שלפנינו הוא במקום שלא היה אפשר קודם השבת.

פינוי השלג

כתב השו"ע (סי' של"ח סע' ח') "מותר ליתן כלי תחת הדלף בשבת ואם נתמלא שופכו ומחזירתו למקומו, והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה, אבל אם אינו ראוי אסור". ופירש המ"ב (שם ס"ק ל') דהא דמתירים לטלטל מי הגשמים (שיכולים להשתמש בהם) היינו משום "דאין על המטר היורד שם מוקצה או נולד ויכול לשתותו או לרחוץ ממנו". ולכאורה הוא הדין לגבי שלג היורד בשבת.

אך עדיין נראה שיש בפינוי השלג משום טירחה בשבת ועובדא דחול. ואם אפשר ע"י נכרי מותר כמש"כ המ"ב (סי' ש"ג ס"ק נ"ו) "דהוי עובדא דחול, וע"י א"י שרי אם יש בו צורך הרבה ככל מידי שהוא שבות דשבות". מיהו, אם א"א למצוא נכרי שיעשה בשבילו, נראה שיש טעם גדול להתיר כשיש צורך גדול לפנות השלג, וכ"ש אם אחר שידרסו הרבים עליו יהפך השלג לקרח ויהיה בו סכנה גדולה יותר. והוא מהא דאמר שמואל (שבת מב.) "מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים אבל לא גחלת של עץ". ופירש רש"י (שם ד"ה גחלת) "ומדרבנן אסורה והיכא דאיכא נזקא לרבים לא גזרו על השבות". וכ"כ בשו"ע (סי' של"ד סע' כ"ז) "גחלת המונחת במקום שרבים ניזוקין בה יכול לכבותה בין אם היא של מתכת בין אם היא של עץ, והרבמ"ם אוסר בשל עץ". הרי אף מלאכה גמורה מדרבנן מתירים להציל הרבים מהיזק, וכ"ש טירחה ועובדא דחול.

אולם, כל דין זה דוקא במקום רבים, כגון מדרכה לפני בית הכנסת, אבל לא בבית פרטי. ועיי' בספר שמירת שבת כהלכתה (פ' כ"ה הערה מ"ב) שכתב "ושמעתי מהגרש"ז אויערבך (שליט"א) [זצ"ל] דמכיון שמצינו בכמה מקומות בש"ס דרבים היינו שלשה, מסתבר דבדרבנן יש להקל בכך"ג דשכיח

היזקא, אך אם כל האנשים שעלולים להינזק נמצאים במקום אחד, ואפשר להזהירם לבל יכשלו, אסור לעבור על שום איסור דרבנן". הרי לדבריו נראה שאין מקום להתיר איסור טירחה ועובדא דחול להסיר שלג וקרח מכניסה וממדרגות בית פרטי.

מאידך, כתב הרמ"א (סי' ש"ח סע' ו') "ואם נשברו במקום שיכולים להזיק כגון זכוכית שנשברה על השלחן או במקום שהולכין מותר לטלטל השברים כדי לפנותן שלא יזוקו בהם".

ועל דבריו כתב המ"ב (שם ס"ק ע"ז) "אף שסתם בית אין מצוי בו רבים כ"כ שם, הוא רק איסור מוקצה, ואיסור טילטול ד"א בכרמלית או בר"ה פחות מזה חמור מזה". הרי באיסורים שאינם מלאכות התירו אף במקום שאין שם רבים, ולפ"ז יש מקום להתיר טירחה ועובדא דחול בנ"ד. [ושמא גם זה היתה כוונתו בספר שמירת שבת, וצ"ע.]

וכן משמע מהא דתנן (שבת קכו:): "מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית מדרש". ולכאורה לאו דוקא משום הני שתי מצוות שהרי כתב הרמב"ם (הל' שבת פ' כ"ו הל' ט"ו) "... אלא לדבר מצוה כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש". וכמ"כ כתב הרא"ש (פרק מפנין סי' א') "וז"ל "ודוקא מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש דמצוות נינהו ... אבל שלא במקום מצוה לא". וא"כ היה נראה לדמות נ"ד לדין זה שגם יש בו טירחה ויש בו משום עובדא דחול.

מיהו אינו ברור אם יש לסמוך על זה שהרי כתב הפמ"ג (מ"ז סי' של"ג ס"ק א') "והוי יודע דלא כל שבות התירו לצורך מצוה, הא שבות דשבות דוקא י"א התירו למצוה, הא שבות לחוד ודאי לא, אלא דוקא כה"ג עובדין דחול וכדומה ועמ"א סי' ש"ז אות ז' ". וז"ל המ"א (שם) "ודע שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים ואין לך כס להתיר אלא מה שאמרו חכמים".

ואפשר שאין לדמות נ"ד לדין מפנין ד' וה' קופות, דדוקא במצוות ההן (וכיוצא בהן) התירו שהן חשובות ביותר. וכן מצינו בגמרא (שבת קכז.) שדרשו "אמר רבי יוחנן גדולה הכנסת אורחים כהשכמת בית המדרש ... ורב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת בית המדרש ... א"ר יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה".

וכמו כן מצינו שלא התירו איסור עובדא דחול או איסור טירחה בשבת כדי להתפלל בצבור אף אם ע"י כך יקל הילוכו לבית הכנסת, כגון לישא

מטריה בידו (במקום שיש עירוב, אף אם היתה פתוחה מע"ש), או לרכוב על אופניים (ועי' שמירת שבת כהלכתה פ' ט"ז סע' י"ז). ונראה שיש טעם למה שהתירו ולמה שלא התירו, שהרי כל מה שהתירו אין לחוש לזילותא דשבת אם מתירים לצורך מצוות הללו. אבל בהני דנוהגין איסור אף במקום מצוה היינו משום דיש חשש לזילותא דשבת שהרי הכל רואים (שהם מעשים הנעשים לעיני הכל) ואין הכל מבינים לאיזה תכלית הם עשויים, מה שאינו כן בהא דאורחים וביטול בית המדרש.

וגם אין להוכיח ממה שהתירו לרוץ לבית הכנסת (סי' ש"א סע' א'), הנתם אע"פ שיש בו טירחה ועובדא דחול, שהרי "אמר רבי יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה אפילו בשבת" (ברכות ו:), הרי עצם הריצה היא מצוה ואינו דומה לנ"ד.

מיהו, ע"י נכרי נראה דיש להתיר כמש"כ בשו"ע (סי' ש"ז סע' ה') "דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה". ובמקרה הדומה לנ"ד כתב המ"ב (סי' ש"ג ס"ק נ"ו) "דהוי עובדא דחול וע"י א"י שרי אם יש בו צורך הרבה ככל מידי שהוא שבות דשבות".

אך אם יעשה הנכרי מלאכה גמורה, דהיינו שהוא מפלס השלג ע"י מכונית או כיוצא בה, אין להתיר כיון שהוא מלאכה גמורה ועושה ברשות ישראל ובפרהסיא (ועי' סי' רמ"ד סע' א'). ואם הוא לפני בית הכנסת ואם לא יעשהו יתבטל תפלת הצבור אז הוא בכלל צרכי מצוה דרבים שיש מתירים אמירה לנכרי אפילו במלאכה גמורה (ועי' סי' רע"ו סע' ב' ומשנה ברורה שם ס"ק כ"ה, וסי' של"א סע' ו' ומ"ב שם ס"ק כ"ו).

פיזור מלח

מצוי שמפזרים מלח על השלג ועל הקרח כדי להמס אותם. ועיין בשולחן ערוך (סי' ש"כ סע' ט') שאסור לגרום שיזובו המים מן השלג והברד. ולפי רש"י (שבת נא: ד"ה כדי שיזובו מימיו) טעם האיסור הוא "משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים האלו". ולדעת הרמב"ם (הל' שבת פ' כ"א הל' י"ג, ועי' במגיד משנה שם) שכתב הלכה זו בדיני סחיטת פירות הוא מטעם גזירת סחיטת פירות העומדים למשקים. ולכאורה בין לרש"י ובין לרמב"ם אין לאסור בנ"ד שהרי כל המים שיזובו הולכים לאיבוד (ועי' מג"א

סי' ש"כ ס"ק כ"ג וחזו"א או"ח סי' נ"ו סע' ד'). וכמו כן אין כאן משום גזירת מוליד (שיטת רש"י) שהרי המים אינם ניכרים בפני עצמן והוי דומה למש"כ השולחן ערוך (סי' ש"כ סע' ט') "אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאיליו ואינו חושש". [ועי' מ"ב (שם ס"ק ל"ד) שכתב "ויש מתירים אפילו לרסק בידים לתוך הכוס והטעם דכיון שמתערב במה שבתוך הכוס ואינו בעין לא גזרו ביה כלל". הרי אף אם נ"ד חשוב כמעשה בידים יש מתירים].

מ"מ עדיין צ"ע ממש"כ בשו"ע (שם סע' י"ד) "הר"מ מרוטנבורג מתיר להטיל מי רגלים בשלג והרא"ש היה נוהר". ולכאורה דברי הרא"ש אינם מובנים לפי מש"כ שהרי הכל הולך לאיבוד. ועיין במ"ב (שם ס"ק מ"א) שכתב "ולא דמי לסע' ט' דשרי ליתן שלג לתוך הכוס אע"פ שנימוח הכא כיון דעביד מעשה גרע טפי ועיין בט"ז שפסק להקל וכן הא"ר כתב להקל אם לא אפשר בלא טורח טוב ליזהר". הרי כל הטעם שהחמיר הרא"ש היינו משום דהוי מעשה בידים (ושלא כדברי המתירים שהביא המ"ב בס"ק ל"ד), וא"כ ה"ה בנ"ד והיה לנו לאסור אם לא שפסק המ"ב שעיקר הדין הוא כדברי המהר"ם מרוטנבורג, בפרט במקום צורך. וא"כ בנ"ד שיש חשש סכנה ברור שהוא מקום צורך ואין להחמיר בדבר.

[ולכאורה מה שהחמיר הרא"ש בדבר זה היינו משום דהוי פסיק רישיה באיסור דברבנן, אך לפ"ז היה לנו להתיר בנ"ד וגם בהא דמי רגלים שהרי הכל הולך לאיבוד. ואם ס"ל להרא"ש כדברי הרמב"ם קשה להבין דבריו שהרי אין כאן איסור כלל. וי"ל דשמא ס"ל שמן הדין אין כאן איסור כלל והיה נוהג איסור מטעם זהירות בעלמא, וכן מוכח מלשון הטור ומחבר (שם) "וא"א ז"ל היה נוהר בדבר שאינו דומה לדריסת הרגלים כי ע"י השתן ודאי נימוח". אך אם ס"ל להרא"ש כדברי רש"י דהוי דומה למלאכה "שבורא מים האלו" שמא י"ל שאף מן הדין יש לאסור משום דסוף סוף ע"י מעשיו הוא 'ברא' מים האלו, וצ"ע.]

ועי' ספר שמירת שבת כהלכתה (פ' כ"ה הערה מ"ט) שג"כ התיר לפזר מלח, וז"ל "ואף מותר לפזר מלח על השלג, הגם שעיי"כ נפשו השלג, עיין סי' ש"כ סע' י"ד ובמ"ב ס"ק מ"א, דהט"ז והא"ר מקילים, ובני"ד שיש חשש לנזק להחלקת בנ"א, נראה דלכו"ע יש להתיר, ועוד דעיין סי' שיי"ח במ"ב ס"ק ק"ז, דלעת הצורך יש להתיר אף לכתחילה". וכן הורה בספר יסודי ישורון (מערכת הל' שבת עמ' 366-367) והוסיף "מ"מ באפשר לעשות הדבר ע"י נכרי עדיף"

פיזור חול

גם מצוי שמפזרים חול על השלג והקרח כדי שלא יחליקו ויכשלו בהם. וברגיל אין לחוש לדין מוקצה בכה"ג שהרי כבר הכניס החול לתוך ביתו והכינו לכך (כדאיתא בביצה ח. ובסי' ש"ח סע' ל"ח).

ואין לאסור ממה שכתב בשולחן ערוך (סי' שי"ג סע' ט') "חצר שנתקלקל במימי גשמים יכול לזרות בה תבן ולא חשיב כמוסיף על הבנין ובלבד שישנה ... דהיינו ע"י שינוי אבל ביד אסור". והטעם הוא דהתם יש חשש שיתחייב משום בונה שתבן זה יתבטל לקרקעית בחצר, אבל בנ"ד שמפזרים חול על מדרכה שהיא מרוצפת ברור שאין החול שמפזרים שם מתבטל לה. ונראה שאפילו במדרכה העשויה מלבנים (ודרך עשייתה היא שכן משימים חול בין הלבנים להפרידם ולהחזיקם במקומם) ג"כ אין לחוש. וזה על פי מש"כ המג"א (סי' שי"ג ס"ק י"ז) "אבל דבר דמבטל ליה התם אסור דאיכא משום אשוי גומות ... ונ"ל דדוקא הכא שבא לתקן החצר אסור דדמי לבנין אבל בע"א שרי דהא שרי לכסות רוק באפר כמ"ד ססי' ש"י כיון שאינו מכוין לבנין".

ואין לפרש דברי המגן אברהם דמותר מפני שאינו מכוין לכך שהרי פסיק רישיה אסור מדרבנן אף אם לא איכפת ליה (כמש"כ בסי' של"ז סע' א', וסי' תרמ"ו סע' ב' ומ"ב שם ס"ק ח'). אלא צ"ל ד"שאינו מכוין לבנין" היינו שאינו עושה בדרך בנין וממילא אין לחוש כיון שיש חשש שיכשל וינזק.

וכדי להשמר מאיסור עובדא דחול צריכין לפזר החול (או המלח) באופן משונה כמש"כ בשו"ע (סע' ט' הנ"ל), דהיינו שיפזרו ביד ולא בכלי שרגילים להשתמש בו. וגם בזה שייכים מש"כ בספר יסודי ישורון (הנ"ל) "מ"מ באפשר לעשות הדבר ע"י נכרי עדיף".